

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерства образования и науки Республики Дагестан

**МКУ "УПРАВЛЕНИЕ ОБРАЗОВАНИЯ" МУНИЦИПАЛЬНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ**

"ХАСАВЮРТОВСКИЙ РАЙОН"

МКОУ "Генжеаульская СОШ им.М.М.Зумаева"

РАССМОТРЕНО

На заседании ШМО

Темиртдинова С.А.

Протокол №1

от «27» 08 2024 г.

СОГЛАСОВАНО

Зам директора по УВР

Шихмурзаева Г.К.

Протокол № 1

от «27» 08 2024 г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор

Махтиев А.С.

Приказ № 652

от «30» 08 2024 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родная (чеченская) литература»

для обучающихся 5 класса

Генжеаул 2024-2025

Кхеторан кехат

Нохчийн меттан юкъара дешаран юккъерчу школана лерина программа хӀоттийна Нохчийн Республикин юкъара дешаран школаны лериначу планан, юкъара дешаран коьрта юкъара дешаран пачхьалкхан программин бух тӀехь, Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартан, коьрта юкъара дешаран федеральни пачхьалкхан дешаран стандартана бина хийцамаш, Россин Федерацин дешаран а, Ӏилманан а Министерствос омрица чӀагӀбина болу 31 маяхь 2021ш. № 287, коьртачу дешаран программин бух тӀе а тевжаш, С.Э.Эдиловн нохчийн литературин герггарчу хьесапехь йолчу программех пайда а оьцуш.

Программа лерина ю хӀокху сахьтийн барамна:

5класс, 34 дешаран кӀира,
Сахьтийн барам кӀирнах- 1 сахьт
Дешаран шеран дерриге сахьташ- 34 сахьт

Программан тайпа: нохчийн меттан базови программа

Белхан программин кхачойина дешаран –методически комплексаца:

Ӏаматаш:

*Эдилов С.Э. Нохчийн литература : Ӏамат: 5 класс:-Соьлжа-ГӀала:

АО «ИПК «Грозненский рабочий» , 2018 шо

«Литература» предмет Ӏаморан жамӀаш:

Коьртачу юкъара дешаран школа чекхйоккхучуьнгахь «Литература» предмет Ӏамош кхио деза **личностни жамӀаш** ду:

-шен къоман векал а, дукхакъаьмнийн Российски пачхьалкхан гражданин а ша хиларх кхеташ хилар;

-личностан синъобздангаллин мехаллаш кхачаме ялор, дукхакъаьмнийн махке безам кхиор, нохчийн литературе (культуре), кхечу къаьмнийн культуре болу ларам кхиор;

-хӀума довзаран а, коммуникативни а декхарш кхочушдарехь хаамийн тайп-тайпанчу хьастех пайда эцар (словараш, энциклопедеш, интернет-гӀирсаш).

Коьртачу юкъара дешаран школахь предмет «Литература» Ӏаморан метапредметни жамӀаш билгалдовлу:

-проблемех кхета а, гипотеза хьалха яккха а, коьчал структуре ерзо а, шена хетарг тӀечӀагӀдеш делил дало а, барта а, йозанан а аларшкахь бахьанин - тӀаьхьалонан уйраш билгалъяха а, жамӀаш кепе дерзо а хаарехь;

-ша гӀуллакхдар вовшахтоха а, цуьнан мах хадо а, шена самукъане хета болу гуо къасто а хаар карадерзорехь;

-ша гӀуллакхдеш юстаран, дуьхь-дуьхьал хӀитторан кепех пайдаэцарехь;

-тайп-тайпанчу хаамийн хьасташца болх бан, уьш лаха, талла, ша гӀуллакхдарехь царах пайдаэца хаарехь;

Коьртачу юкъара дешаран школа чекхйоккхучеран предметни жамӀаш лаьтта:

1).хӀума довзаран декъехь:

-барта кхоллараллин а, тайп-тайпанчу муьрийн нохчийн литературин произведенийн коьртачу проблемех кхетам хилар; и проблемаш нийса цхьана кепе ерзо хьуьнар хилар;

- произведени а, иза язъяран муъран уйрах кхетар, цу произведенийн бухехъ йолу хенан йохаллехъ йовр йоцу синъобздангаллин мехаллаш а, церан тахана а маъӀне хилар билгалдаккхар;
- литературни произведенина таллам бан хаар: хӀокху я оцу литературни родан а, жанран а произведени иза хилар билгалдан хаар; темех, идейх кхета а, кепе ерзо а, цуънан синъобздангаллин мехаллаш, турпалхойн амалш билгалъяхар, цхъана я масех произведенийн турпалхой буста, нохчийн а, кхечу къаьмнийн а литературин произведенеш вовшашца юста;
- произведенехъ сюжетан дакъош, дӀахӀоттам, меттан суртхӀотторан гӀирсаш къастор, чулацаман идейно-исбаьхьаллин агӀонаш билгалъяхарехъ цара дӀалоцучу меттигах кхетар (филологически талламан кепаш);
- литературни произведени толлуш юьхьанцара (элементарни) литературоведчески терминологиевзаш хила езар;

2) мехаллин-некъбовзаран (ориентацин) декъехъ:

- нохчийн литературин синъобздангаллин мехаллашка кхачор, шен къоман синъобздангаллин мехаллашца уьш юстар;
- нохчийн литературин произведенех лаьцна шена хетарг цхъана кепе дерзо хаар, церан мах хадор;
- Іамийначу произведенех лаьцна шен кхетам хилар;
- авторна хетачух кхетар, цунах лаьцна шена хетарг ала хаар;

3) коммуникативни декъехъ:

- тайп-тайпанчу жанрийн литературни произведенеш нохчийн маттахъ лерсица а, цхъанатайпанара а тӀеэцар, кхетааш ешар;
- текст тӀера цитаташ а ялош, меттан исбаьхьаллин гӀирсех пайдаэцарца прозаически произведенеш я церан дакъош юхасхьадийца хаар; ладоьгӀначу я ешначу текстан хьокъехъ хаттаршна жопаш далар; барта монологически къамелан тайп-тайпана аларш кхоллар; шеца къамел деш волчуьнца обздангаллин барамаш ларбеш, гӀиллакхехъ диалог дӀаяхьар;
- Іамийначу произведенийн тематикица а, проблематикица а йозна изложенеш, сочиненеш язъяр, цӀахъ а, классехъ а йозанан белхаш кхочушбар, юкъара культурин а, литературни а теманашна рефераташ язъяр;

4) эстетически декъехъ:

- дешан исбаьхьаллех (искусствох) санна литературах кхетар, эстетически кепара нохчийн литературин произведенеш тӀеэцар; нохчийн исбаьхьаллин тексташ тӀехъ исбаьхьаллин (эстетически) чам кхиор;
- эстетически гӀуллакхдарехъ нохчийн дашах, литературни произведенийн васташ кхуллуш меттан суртхӀотторан исбаьхьаллин гӀирсаша дӀалоцучу меттигах кхетар;
- меттан дӀахӀоттаман а, нохчийн, оьрсийн литературин вастийн системийн башхаллашца а доьзна нохчийн а, оьрсийн литературин произведенеш вовшашца юста хаар.

Программин коьрта чулацам

Коьрта юкъара дешаран школа

5 класс.

1-ра дакъа. Литература дешан исбаьхьалла (искусство) санна (2 с)

Кхечу исбаьхьаллашна юккъехъ литературо дӀалоцу меттиг. Дешан исбаьхьаллехьахар исбаьхьаллин кепехъ гайтаран башхалла.

Исбаъхъаллин литература дуъне довзаран, адаман синъобздангаллин тайп-тайпаналлин дахар а, хъал а довзаран цхъа кеп санна; дахар исбаъхъаллин кепара гайтар. Эстетически чам а, синъобздангалла а кхиорехъ литературо бен тӀелаткъам.

2-г1а дакъа. Халкъан барта кхоллараллера (31 с)

1. Фольклоран кегийра жанраш (х1етал-металш, кицанаш). (3 с)

Х1етал-металшкахъ, кицанашкахъ халкъан хъекъал а, беламе дерг а билгалдаккхар.

2. Нохчийн халкъан туьйранаш (инзаре-тамашийна, дахаран, дийнатех) – шишша туьйра.

Сюжет. Туьйранан ламасталлин х1умнаш-долор, дерзор, юх-юха аларш. Нохчийн а, оьрсийн а туьйранин юкъара дерг а, къоман башхалла а. (7 с)

Туьйра. Туьйранин тайпанаш. Фольклорни а, литературни а туьйра. Туьйранашкахъ бакъдерг а, инзаре-тамашена дерг а цхъаьнадалор.

Инзаре-тамашийна туьйра. Туьйранан синъобздангаллин маь1на- дикачун а, вочун а къовсам, дикачо зуламна тӀехъ толам баккхар.

Дийнатех лаьцна туьйранаш. Дийнатиин васташ оьрсийн а, нохчийн а туьйранашкахъ. Дийнатиин амалш даим цхъанакепара гайтар. Оьрсийн туьйранин турпалхойн амалшца уьш юстар.

1ер-дахаран туьйра. Беламе суьрташ а, амалш а, адамиин сакхте амалш емалъяр оцу тайпанчу туьйранашкахъ.

3. Шира дийцарш, хабарш, аларш. (2с) Билгалйолчу меттигех (юьртах, ломах, рег1ах, хих, б1аьвнех) лаьцна дийцарш. Оцу дийцаршкахъ исторически хиламаш я билгалчу наха лелийна г1уллакхаш.

4. Наьрт-аьрстхойх, 1аьржа-Хожаг1арах дийцарш. Гипербола фольклорехъ. (6 с)

Церанчулацама, башхаллаша. Халкъо шен парг1атонехъа, маьрша дахарехъа наьрташца а, 1аьржа-Хожаг1арца а латтийна къийсам. Халкъо баьккхина толам.

5. Лирически а, турпалаллин а иллеш. Турпалхочун васт. (13с)

Дахаро а, 1аламан хъелаша, хиламаша 1аткъам барца меттахъяхна турпалхочун ойланаш лирически иллешкахъ гучуйийлар. Даймохк безар, иза 1алашбар, вовшашца барт хилар, кхечу къаьмнашца доттаг1аллин уйраш лелор, халкъан, мехкан г1уллакхна тӀера хилар иллешкахъ ч1аг1дар. Къонахалла, оьздангалла, къинхетамалла, адамиин сий лардар иллешкахъ кхайкхор.

Къоман дахарехъ маь1на долу г1уллакхаш иллийн чулацамехъ хилар. Дикачу кӀентийн хъуьнаре г1уллакхаш хастош дийцар. Мостаг1чунна дуьхьал къийсам латтийна халкъана хьалхабевлла къонахий бовзийтар. Иллийн исторически бух а, исбаъхъаллин башхаллаш .

Нохчийн литературин тематически план

5-г1а класс

№	Дешаран темин дакъа	Сахътийн барам	Талламан кеп.	
			Сочинени	
1	Халкъан барта кхоллараллера	1		
2	Нохчийн халкъан туьйранаш.	7		
3.	Фольклоран кегийра жанраш (х1етал-металш, кицанаш).	3	1	
4.	Шира дийцарш, хабарш, аларш.	2		
5.	Лирически а, турпалаллин а иллеш Турпалхочун васт.	13	1	
6.	Наьрт-аьрстхойх, 1аьржа-Хожаг1арах дийцарш.	6		
		34	2	

5 –чу классехь нохчийн литература 2024-2025 хьехаран шеран рузманан хьесапаш «Нохчийн литература»

Раг1	Урокан тема	сахьт	Хан		ЦIахь Iамо
			Планаца	Билггала	
	I-чийрик (9 с.) I четверть	9 с			
1.	Нохчийн халкъан кхолларалла. Устное народное творчество.	1	4.09	4.09	стр.12-13
2.	Туййра «Тамашийна олхазар». Сказка «Удивительная птица»	1	11.09	11.09	Стр.14-17
3.	«Кхо ваша». Три брата.	1	18.09	18.09	Стр.18-21
4.	«Кхо ваша» кхоалгIачу вешин толамаш. Изучение темы «Три брата».	1	25.09	25.09	Стр.22-26
5.	Барзо Iахарца мохк кьовсар. Спор волка с ягненком.	1	2.10	2.10	Стр.28-30
6.	Кхо ваша а, саьрмик а. Три брата и дракон.	1	9.10	9.10	Стр.31-33
7.	Добьшущ хилла кIант. Ученик медресе.	1	16.10	16.10	Стр.34-41
8.	Кл.ар. дешар. Вн. чт. «Дийнатан кьинхетам»	1	23.10	23.10	Стр.35
9.	Дешархоша шайна дуйцуш хезна халкъан туййранаш дуйцуш дIахьон урок. Обобщение.		30.10	30.10	.Рассказ.
10.	Кицанаш. ХIетал-металш. Пословицы. Загадки.	1	13.11	13.11	Стр.46-52
11.	Б. С.Саидов «Майра кIант Сулима». « Мужественный Сулима».	1	20.11	20.11	Стр.58-70
12.	« Сулимина карийра накъостий». « Сулима нашел друзей».	1	27.11	27.11	Стр.70-84
13.	М.М.Мусаев «ЦIен маьхьси». «Красный сапог».	1	4.12	4.12	Стр.85-93
14.	С.А.Гацаев «Чкъоьрдиг». «Трусливый мальчик».	1	11.12	11.12	Стр.94-122
15.	А.Т. Исмаиловн дахар, кхолларалла. «Бирдолаг» Творчество А.Т.Исмаилова. «Летучая мышь».	1	18.12	18.12	Стр.113-118
16.	Исмаилов А.«Толам» «Победа»	1	25.12	25.12	Стр.118-126
17.	Классал арахьара дешар«Лулахой» «Соседи»	1	15.01		Стр.281-285
18.	С.С.Бадугев «Зайнди».	1	22.01		Стр.131-143
19.	С.С.Бадугев «Зайндис дега даитина кехат» «Письмо к отцу»		29.01		Стр.143-145
20.	М.М. Мамакаевн дахар а,кхолларалла а. «Баппа» М.М.Мамакаева. «Одуванчик».	1	5.02		Стр.145-154

21.	1. Мамакаевн кхолларалла. «Садаържаш» Творчество А.Мамакаева. «На рассвете».	1	12.02		Стр.155-160
22.	М. Сулаев «Ламанан хи». «Родник».	1	19.02		Стр.161-164
23.	1.Э.Гайсултанов. «Кегий йийсарш». «Маленькие пленники».	1	26.02		Стр.165-177
24.	Сулейманов А. «Борз ю углуш» «Волк воет»	1	5.03		Стр.179-182
25.	Муталибов З. «Доттаг1алла»	1	12.03		Стр.183-192
26.	Х.Б. Саракаев «Баьпкан чкьуйриг» «Корка хлеба»	1	19.03		Стр.193-195
27.	Р. Ахматова «Лийрбоцурш». «Бессмертные»	1	2.04		Стр.196-207
28.	1.А.Ахмадов «Кьонахалла». «Храбрость»	1	9.04		Стр.210-214
29.	Ш. А. Арсанукаев «Баьпкан юьхк». «Кусок хлеба»	1	16.04		Стр.215-222
30.	Д.Д. Кагерманов «Доттаг1алла». «Дружба».	1	23.04		Стр.227-229
31.	Сатуев Хь.«Лаьмнийн кьоналла». «Молодость гор»	1	30.04		Стр.233-247
32.	Ж.М.Махмаев «Буьйсанна г1улчаш». «Шаги ночью»	1	7.05		Стр.248-250
33.	Рашидов Ш. «Т1аман дуьхьал довла» «Мы против войны»		14.05		Стр.259
34.	Амаев В.Малх чубаре хьобжура иза» «В ожидании солнца»	1	21.05		Стр.260-276